

Др М. Ђ. Поповић

АЛКОХОЛ У БАЛКАНСКОМ РАТУ

ПРЕДАВАЊЕ ДРЖАНО НА XIV. МЕЂУНАРОДНОМ
КОНГРЕСУ ПРОТИВУ АЛКОХОЛИЗМА ДРЖАНОГ
У МИЛАНУ ОД 21-28 СЕПТЕМБРА 1913. ГОДИНЕ.

БЕОГРАД, 1914. Штампарија
„Меркур“ Милорада Стефановића

Цена 30 п. дин.

Др М. Ђ. Поповић

АЛКОХОЛ У БАЛКАНСКОМ РАТУ

ПРЕДАВАЊЕ ДРЖАНО НА XIV. МЕЂУНАРОДНОМ
КОНГРЕСУ ПРОТИВУ АЛКОХОЛИЗМА ДРЖАНОГ
У МИЛАНУ ОД 21-28 СЕПТЕМБРА 1913. ГОДИНЕ.

БЕОГРАД, 1914. Штампарија
„Меркур“ Милорада Стефановића

Цена 30 и. дин.

АЛКОХОЛ У БАЛКАНСКОМ РАТУ.

« (ПРЕДАВАЊЕ Др. М. Ђ. Поповића ДРЖАНО НА XIV. МЕ-
ЂУНАРОДНОМ КОНГРЕСУ ПРОТИВУ АЛКОХОЛИЗМА ДРЖАНОГ
У МИЛАНУ ОД 21—28 СЕПТЕМБРА 1913. ГОД.)

Многобројна искуства и посматрања још од старине па до данашњег дана уче нас да је и у време мира као и за време рата била увек боља и способнија трезвена војска од оне војске где се алкохол трошио.

За време мира је утврђено да је употреба алкохола увек врло штетно утицала на *дисциплину*.

Од многих примера навешћемо само неке карактеристичне:

У енглеској војсци где има врло много апстинената чињена су упоређења између апстинената и оних који употребљују алкохол и утврђено је у години 1893 да међу онима који су војним судом осуђени на смрт није било ни једног апстинента. А од 2608 кривичних случајева који су били пред војним судом било је свега 73 апстинента, ма да их је сразмерно требало да буде 869, дакле 12 пута мање него оних који су употребљавали алкохол.

Како штетно утиче алкохол на дисциплину у рату види се и из књиге Др. Вересајева „Дожи-вљаји једног лекара у руско-јапанском рату“, где читамо како су пијани руски војници тукли једног пуковника.

Исто тако је утврђено да је алкохол штетно утицао на *здравље* војника.

У индијској енглеској ВОЈСЦИ био је проценат разбољевања код апстинената 5, 5 а код неапстинената 10.

Исто тако штетно је утицао алкохол и на дру-ге војничке особине, а нарочито на способност по-гађања у стрелјању.

Немачки санитарски пуковник Др. Лајтенсторфер у својој књизи о војничком тренирању вели: „Алкохол утиче успављујући и повећава жеђ, док напротив кафа и чај гасе жеђ. А војска, која не троши алкохол увек је јача, издржљивија и стоји далеко више у моралном погледу од оне војске где се он троши.

У Швајцарској се стрелци увек уздржавају од алкохола пре утакмица. А ко хоће да постигне највећи степен, тај се потпуно уздржава од сваког алкохола.

И наш најбољи стрелац Драгиин Стојадиновић је апстинент. Исто тако и издржљивост на великој хладноћи као и великој жежи за време марша увек је била боља код апстинената него код пијача алкохола.

Француски ђенерал Галијени писао је Др. Легрену: „Ја се налазим 25 година са оперативном војском у Судану, Тонкину и Индокони, и дошао сам до убеђења, да имамо да заблагодаримо је-дино апстиненцији за одржање душевне и физичке снаге наших трупа у тропима. Због тога сам дошао догле да сад само воду пијем у свима приликама и при томе се нисам никад рђаво осећао.“

Ливингстон, испитивач Африке вели : „ Ја сам 20 пуних година живео по правилима потпуне апстиненције. Моје је мишљење да се највећа напрезања могу издржати без алкохола“.

Нанзен и Јоханзен били су иуних 15 месеца у леду без капи алкохола и са свим правилно примећују да је алкохол само дражеће средство а ни-како средство за храну, а енергија коју за један тренутак добијемо од алкохола у идућем се пре-твори у изнемоглост.“

Енглески војни лекар Перкс пустио је да војници под врло тешким условима маршују без алкохола и с алкохолом, и нашао је да су увек боље издржавали они без алкохола.

Слични опити са истим резултатима чињени су и у немачкој војсци, и док је на пример чета којој није дато никакво алкохолно пиће на крају марша имала само једнога изнемоглога, чета у ко-јој се пио алкохол имала је 21 кзнемоглога.

То што је утврђено у мирно доба, потврдило се и у рату.

Историја нас учи да су још Асирци и Вавилоњани као добри пијачи били потчињени од трезвееих Персијанаца. А ови опет кад су се одали пићу били су потучени од Грка. Најзад Александар Велики и сам је пропао од пића. Персијанци беху још једном подјармљени од трезвених Ара-вљана.

И Св. Пксмо нам даје многобројне примере: Аврам је с једном четом од 318 људи потукао војску 5 краљева, који су се частили и пили. Гаол и његови људи јеђаху и пијаху кад дође Абимлех и заузео његову престоницу. Филистинци су се частили а њихов цар беше весео од вина, кад послаше по Самсона да им прави друштво, али овај затресе кућу над њи-ховим главама и разори је. Давид је с 40 вођа и 400 људи потукао велику војску Ама-лекита, кад су ови јели и пили. Бенхадар краљ Сиријски, пијаше на својему двору заједно са 32 краља којису били дошли да му помогну, кад Абаб краљ Израјила дође и све Сиријанце поби.

Балтазар краљ Халедоњана био је убијен а његова престоница Вавилон заузета, кад је једне ноћи са својим доглавницима јео и пио.

Дивља племена индијанска у Америци дуго су времена давала силан отпор непријатељским европским трупама. Али кад је доспео алкохол и у њи-хове руке и снага очврснутих дивљака се сломи.

За време 30-то годишњега рата кад је Гу-став Ваза са својом трезвеном сељачком војском се јуначки одупро насилном присаједињењу с Дан-ском, од стране Данаца је било речено: „Ни сам ђаво не може победити иарод који само воду пије“.

А кад је Густав Ваза за време рата за ослобођење ослободио варош Вастреос од непријатеља, отворио је једну крчму за војнике, која доцније доведе Швеђане у искушење. И кад Густав Ваза виде своје војнике сакупљене око алкохола, поразбија *све судове с вином и пивом рекавши ове знаме-

ните речи: „Волим да видим како по поду тече~ вино и пиво него да видим да тече крв мог наро-да". Исти ови Швеђани под Карлом XII, кад се овај године 1708 повлачио из Русије, изгубише 4.000 људи само зато што се одадоше обилној употреби ракије на великој хладноћи.

Иста је судба постигла у год. 1812. и војнике Наполеона кад је он са својом великом армијом бегao из Русије.

У америчком сецесионом рату 1862. војска Потомакова имала је да издржи врло велика напрезања и то при веома влажном и хладном вре-мену у пределима где влада барска грозница. У-след тога главни командант нареди да се офици-рима и војницима даде сваки дан по 150 гр. вис-кија. Пошто стање здравља уследтога постаје још горе, морала се ова наредба опозвати. Хамилтон главни лекар дошао је био до убеђења да упо-треба алкохола ни под каквим околностима није ни од какве користи.

Сер Евелин саопштава нам да су у кримском рату и индијанској побуни били најбољи и најздравији они војници и морнари који никакво алко-холно пиће нису пили.

И. Хал држи према своме искуству да су сва сипоритрозна пића потпуно непотребна за одржање здравља и да најздравија војска у којој је он служио није ни капи алкохола употребљавала, ма да је у каферској земљи била изложена оштрој! зими и свима ратним тегобама немајући при томе ни шатора нити другога каквога заклона. Број болесника није никад прелазео 1% све до краја рата. Ј рату противу Ашантија 1974. год. показали су апстиненти не само најмањи морталитет, нарочито од барске грознице, него су издржавали све тегобе и маршове боље него сви они који су доби-јали 70 гр. румаДКад је ђенерал Грант 1865. улого-рио војску од преко 200.000 људи код Вашингтона, наредио је да се све крчме и продавнице ракије затворе у целом округу Колумбије, где је војска била.

Према свему овоме што знамо из искуства тдирнодобскога иратнога држао сам да ће бити од општега интереса да и моја опажања и искуство по овоме питању саопштим Конгресу, не бих ли дао повода и за друге овакве сличне радове, који би потпомагали рашчишћивању овога питања.

Као трупни лекар код градске артилерије учу-ствЛовао сам са првом српском Армијом у походе у (Јужној Србији (Маћедонији), затим сам провео двЖ месеца (фебруар и март) при опсади Једрена код српско-бугарске војске и најзад сам био у бу-гарскоме рату на старој српско-бугарској гра-ници код Пирота.

За време примирја посећивао сам многе бол-нице и био сам месец и по дана лекар код турских заробљеника у Нишу.

Посматрао сам непосредно српске и бугарске трупе и турске заробљенике. А о војскама дру-гих савезника имао сам саопштења тек из друге руке. Пре мојих опажања и закључака поменућу још неколико напомена о неким врло важним сред-ствима за сузбијање алкохолизма у рату, које је издала Српска Врховна Команда. Та средства^ се односе на § 1039 ратне сл)*жбе гдестоји *да се ире-поручује избегавање свакеупотребе алкохолау рашу.*

Колико ми је познато нема сличне одредбе ни у једној другој балканској војсци. Само је штета што место препоруке писац ратне службе није из-риком *забранио* сваку употребу алкохола. Овако је било остављено увиђавности и доброј вољи појединих команданата да по горњој *препоруци* поступе.

Врло је важно да напоменемо да од стране команди није издавано никакво алкохолно пиће здравим војницима.

Са свим друго видео сам код бугарских трупа. Код гунџанске дивизије где смо били с нашом оп-садном артиљеријом, давано је свима војницима редовно по 100—300 гр коњака, управо неке ра-кије шпиртуље у кантама од гаса, коју су војници заједно с официрима и подофицирима халапљиво

пили као највећу деликатесу. Иста пракса била је и по другим трупима бугарским. Дознао сам да су и Црногорци давали својим војницима ракије.

Грчки војник по речима једног ратног дописникаулисту „илустрације“ од 26. јула о. год. врло је трезвен и не пије ништа сем чисте воде, при томе издржава ванредно највећу хладноћу као Нај-жешћу жегу“. С друге стране сам пак имао јиз-вештаја да је и код грчких трупа у Солуну бкло доста алкохолизма.

Што се пак Турака тиче то имам о њима бво да кажем: Обично се држи да су Турци трезвени. Међутим то они нису ни најмање.

Врло је мали број правоверних Турака, који већином живе у М. Азији, који се држе тачно прописа из кораиа и не пију никакво алкохолно пиће. Већина их пије, изузевши вина, које се из-рично помиње у корану (кад је кораи писан није ни било другог алкохолнога пића)сва друга алко-холна пића а нарочито ракију и коњак, пиво па чак и шампањ. Чак је и реч ракија турскога по-рекла араки — раки). Младотурци пију све што постоји од алкохола, јер су они потпуно еманци-повани. С Турцима бива као и с дивљим наро-дима, кад се пропију, у брзо физички и матери-јално пропадају. У нашем народу постоји чак и по-словица: „Пије као Турчин“.

Према једном саопштењу страних конзула у Битољу, за време битолске битке већина турских официра је седела по кафанама и шампањизирала, кад се на положајима решавала битка. Цавид-паша их је с револвером у руци морао истеривати и терати трупима. Према саопштењима која сам добио од турских официра и војника нило се у турској војсци доста, па су по негда чак и редовно доби-јали ракију.

Арнаути су били доста трезвени, о њима ћемо доцније поменути још неке ствари.

А ево како је стајало с алкохолизмом у рату: у опште за време мобилизације као и за време ратоборних времена много се више пило него обично.

По једној статистици вароши Београда у год. 1908/9 за време анексијоне кризе потрошено је два пут више пива и ракије, а и потрошња вина зна-тно се била повећала.

О српској војсци где најбоље познајем од-носе говорићемо засебно о алкохолизму код офи-цира и војника.

Изузевши један мали број офипира који већином припадају гутемплерском реду, сви су ос-тали пили и то поглавито вино, ређе пиво и ра-кију (коњак се ипак у неким командама јако трошио). Није се пило само онда кад пића није било. У ређим случајевима за време борбе није се пило, а и многи виши команданти уздржавали су се пића.

Лекари активни као и резервни, наши као и страни, заслужују нарочиту пажњу. Ма да ми у земљи имамо 10% апстинентних лекара, ипак у опште не може се много доброг рећи о лекарима у погледу алкохолизма.

Већина је пила а за неке се може рећи да су преко сваке мере пили! Али што је још жало-сније многи лекари алкохоличари нагонили су и наводили и друге да пију под свима могућим из-говорима Тако да су многи апстиненти у рату поред лекзра и по њиховом савету пили, од њих се могли чути разни изговори за пиће као и од обичких људи: и ја непијем иначе код куће, али у рату, то је иештодруго' ту се мора пити. При-чали су ми један траги-комичан случај за једног лекара који је за време примирја „лумповао“ с веселим друштвом. Пошто су се сви добро наки-тили, нашем доктору се грдно смучи, те је морао да се удали из друштва на једно дискретно место да олакша своме желудцу. Кад се у јутру пробудио бунован и мамуран, види да му нема вештач-ких зуба, које је он у вече сл сувишним алкохолом избацио, и не примитивши то...

Војници су за време похода живели готово потпуно трезвено, јер нису имали где да набаве пи-

ћа. И они су се убрзо свикли да буду без њега. И тој повољној околности донекле може да се при-пише што су изражавали често и надчовечанске на-поре и тегобе ратне.

Међутим за време великих хладноћа често је било испод — 30° С, даван је војницима чај и ше-ћер. У многим командама где су се појављивале епидемије, пила се само кувака вода.

Српски Црвени Крст раздао је велике коли-чине свога паланачког кисељака болницама и тру-пама, зашто смо му јако благодарни.

И страни аутори балканскога рата помињу да нису видели не само пијаног него ни напитога српског војника (Др. Фишер, Мартинов, Бука-беј и др.)

Исто тако саопштавају наши и страни ле-кари, да се српски војник врло лако и брзо нар-котоше при операцијама што је знак да међу њи-ма нема алкохоличара.

Војници су само пили у већим местима где су могли додати пића, ма да је често било забра-њено да посећују крчме а нарочито ноћу.

Ипак познати су многи случајеви ексцеса. При-чају за једног резервног официра да је спровећи неке бегунце — Арнауте, бивши у напитом стању, хтео пошто-пото да дигне вео једној були. Њен муж видевши то распали га сикиром ио глави и на месту убије. При томе настане гужва где су многи и невини страдали, а највише углед српског официра.

Други један случај је карактеристичан, а није био усамљен. Један резервиста подофицир био је прилично весео и одрекне своме старијем да одмах изврши заповест, због тога отишао је 4 год. робије !

С великим задовољством понављамо да је било више команди где су команданти или ле-кари били апстиненти и где су и трупе живеле ап-стинентно за време целог рата

Тако је био дивизион п.пуковника П. Лазаре-вића, чета р. поручника М. ■Коруновића и других,

и у тим командама не само што није било готово никаквих престапа противу дисциплине већ није било ни тешких обољења.

На против познати су нам неколики случајеви где је алкохолизам чинио тешке штете и губитке. Пре него што је избио српско-бугарски рат била је мала посада у једној од најјужнијих наших вароши. Ко-мандант посаде један стари резервни официр, вели-ки љубитељ хмедицинског коњака, врлб је често патео од „стомака" и трошио је доктору неверо-ватне количине коњака, тако да му је готово све попио. Кад му овај више није дао, ударио је у „грчки коњак". Међутим дође мучки напад Бу-гара. Како је био у сталном беуту одмах изгуби главу и први „плећа даде па бегати стаде." То исто учине и његови војници и Бугари убрзо за-узму све позиције и варош. Доцније су ти поло-жаји с великим жртвама морали да се понова за-зимају. Да је било бистрије памети неби до тога морало доћи, нити би се морало тако бежати.

Други један случај причају да се десио код Ме-дове приликом искрцавања трупа, један брод с вој-ницима место да се одмах искрца, задоцни за три часа, због тога што су се официри на броду весе-лили и пили шприцере. У томе наиђе Хамидија и бомбардује брод, којом приликом изгине преко 100 војника!

Тако исто дознао сам с поуздане стране да је вршен један јуриш после једне пијанке и да је резултат био врло неповољан јер се ишло као „лу-до" као што извештај гласи другим речима под утицајем алкохола, дакле с мало обазривости и предострожности.

Вероватно да је било још пуно оваквих слу-чајева који нису опажени и за које није утврђен прави или главни узрок.

Ми нисмо изнели ово да оптужимо појединце као виновнике тих несрећних случајева, они су најмање **криви**. Главни кривац је наше целокупно друштво-

са својим алкохолним навикама и предрасудама како је добро и корисно пити, у другом реду криви су лекари који као најпозванији да сузбијају алкохолизам, као што смо видели и сами су га ширили!

Код Бугара пак где се алкохол немилице трошио у рату, могле су се видети много горе слике. После раздавања коњака настајало било дивљачка дрека а међусобни бој врло ретко би изостајао,

Бугарски официри били су врло похлупни на српску шљивовицу и где би је пронашли не би се мицали док је сву не утамане. Њихови лекари изгледа да су од свију лекова имали највише ме-дицинског коњака и ако нису имали често ни фла-стера у својој торби.

Био сам очигледац кад су после заузећа Јед-рена мртви пијаици и бесомучни бугарски војници и комите клали једренске грађане по улицама А на пола часа пре уласка „цара“ Фердинанда у Јед-рене искасапили су бугарски гардисти једног тур-ског заробљеног официра, који је тобоже хтео да убије једног Бугарина!

Селимову Цамију сву су опљачкали, а чувену библиотеку сву разбацали и поцепали. Велике свеће исекли а као круну свега обешчастили су тај храм што су по њему остављали поред своје мо-ралне и своју материјалију нечистоћу. Ово последње ми је показивао пуковник Дацев смејући се шта су обешечаици урадили и како су се Турцима духовито осветили!

Други балкански рат дао је богатог материјала у погледу алкохолизма.

У бугарској војсци понова је продужена пракса да се војницима даје ракија и то нарочито пред јуриш, тобоже да добију већу храброс? и да гину као „Јапанци“.

Разни страни ратни дописници (немачки, енглески, шведски, француски итд), као и нарочите комисије утврдиле су да су регуларне бугарске трупе извршиле безброј свирепстава и да су између осталог сакатили и мрцварили непријатељске рање-

нике па их за тим убијали. Исто тако су мрцварили и лешине непријатељских војника а над мирним турским, грчким и српским становништвом вршили су разна насиља, убијства и сакаћење, при чему нису били поштеђена ни мала деца, жене и старци, а њихова села и вароши су пљачкали, разоравали и палили при чему нису штедели ни цркве, болнице, апотеке ни школе. (Нигрита, Ксанти, Кња-жевац, Серез, Доксатос итд. итд.).

Врло је карактеристично да се помене, кад су Бугари ушли у Књажевац, све што су нашли од алкохолног пића попили су а што нису могли попити просули су.

Ако се узме на ум да су многи бугарски заробљеници и рањеници налажени у тешком пијаном стању, морамо доћи до дубокога уверења да су најстрашније и најсвирепије ствари вероватно извесно чињене под дејством алкохола. Јер се доиста, ма како један народ био суров и дивљачки, не може претпоставити, да су потпуно трезвени људи били у стању да такве грозоте почине.

И иначе је алкохол наносио у бугарској војсци велике штете у погледу дисциплине као и ратних операција. Познато је да су читави пукови бугарски бацали оружје и бежали или се без борбе предавали. Румунски лист Универзал саопштава нам да армија генерала Кутинчева најпре није хтела да се туче са својом „браћом“ Србима, али кадсу војници-ма дали велике количине ракије пошли су напред у потпуно напитом стању. Резултат је био да је та армија до ноге потучена и уништена. Таквих случајева било је више.

Из свега излази да су се у рату доста а често и врло много пило.

Зашто се највише пило? Многи интелигентни, на жалост, као и прости војници живели су у заблуди да алкохол даје снагу, храброст и да чини веселим и безбрижним. Осим тога многи су живјели у убеђењу да алкохол чува од заразних болести нарочито од тифуса и колере.

Један лекар који је за време мира био апсти-нент доби страх од воде и поче пити вино, али не лези враже и он ускоро доби тифус.

Други један официр који се хвалио да никад није окусио воде разболи се од тифуса и умре од срчане изнемоглости. Таквих примера било је безброј.

Објављујем још нека усмена саопштења која сам добио од колега.

Начелник Санитета II армије санитарски пуковник г. Д-р М. Борисављевић запазио је да је побољевање од тифуса код XIII пешад. пука I пози-ва у коме су војници из предела где има доста винограда и шљивара било знатно чешће него код XX пука I поз. чији су људи из много трезвенијих предела.

Друго саопштење учинио ми је сан. мајор Д-р Драгослав Поповић који је без алкохола лечио неколико стотина случајева тифуса и проценат побољевања био је само 9% док је код других лекара који су лечили с алкохолом био проценат до 19%.

Врло је интересантан један мали пример. Ив једнога села близу Алексинца где нема ни крчме и где је свет врло трезвен, за време целог турског рата није било ни једног болесника из тог села, ма да су имали да издрже врло велика напрезања и рђаво време.

Многи официри су ми саопштавали да су несравњено бољу дисциплину могли издржавати кад војници нису никакво алкохолно пиће пили, него кад су имали ма шта да пију.

Ако све скупимо што смо у рату видели и дознали и што се може алкохолу приписати у грех, долазимо до следећих закључака.

Интелегентнији људи су у рату пили алко-хол или из старих навика или из бојазни од заражене воде. Тако да смо у рату имали још једну епидемију (заразу) више а то је *хидрофобија* {бојазан од воде} *пријатеља алкохола*.

Многи су живели у заблуди, па чак и неки лекари, да се човек може лакше сачувати од тифуса, дизентерије и колере ако не пије воду него

само алкохолна пића, јер тобоже алкохол има моћ да уништи крвну кужну клицу и на тај начин спречава заразу. Али при томе заборављају две ствари : Да алкохол поред свега штетног дејства на бактерије има још веће штетно дејство на живу протоплазму ћелија нашега тела, и друго да алкохол снижава у организму такозвану хемолитичну моћ крви, тј. особину крви да се брани од разних отрова који долазе с поља а нарочито од отрова које производе бактерије. Ту хемолитичну способност крви алкохол или снижава или потпуно уништава и тако оставља организам без икакве заштите противу заразе (Грубер, Лајтинен и др.) А сем тога тога алкохол чини онога ко га употребљава мање опрезним, тако да он мисли ако пије алкохол не треба више нинашта да пази и не чува се мно-гих других извора заразе као што је хлеб, воће, руке рубље, одело, судови итд. Најзад такви заборављају да се свака вода кувањем може учинити потпуно безбашном, јер се кувањем потпуно поуздано униште све кужне клице, и најзад увек је лакше и јевтиније набавити кувану воду или инермалну воду него вино или пиво. Често ес слало по вино 20, 30 и 50 километара далеко, а на 3—5 к.м. било је воде у изобилју.

Алкохол је штетно утицао и на ток зарашћивања рана. По мојој препоруци испитивала је једна добровољна болничарка г-ђа Д. Протићка у једној Београдској резервној болници неколико стотина рањеника о њиховој употреби алкохола и утврдила је да су ране најбрже и најлакше зарашћивале код оних који нису никакво или врло ретко пили алкохол. Слушао сам такођер од лекара који су лечили рањене Арнауте, да су и њима ране нео-бично брзо зарашћивале а као што је познато они су већином потпуни апстиненти. Још је вредно помена да српски рањеници сем топлога чаја нису ништа друго добијали. На против бугарски рањеници сви су добијали коњака.

Према свима извештајима разних лекарских мисија опажено је да су ране српских војника долазиле умного бољем стању у болнице него што је то био случај код бугарских рањеника. Употреба алкохола код бугарских рањеника поред осталога несумњиво је морала штети утицати.

С овим прелазимо на употребу алкохола по болницама. Жалостан је али истинити факат да лекари свуда ревносно шире алкохолизам. Оптужаба тешка али потпуно одговара истини. Тај случај био је и по болницама. И у прошлим ратовима трошило се немиле по болницама вина, пива, коњака. Алкохол је триумфално улазио у све болнице и на сва врата.

Давао га је Црвени Крст, приватни, наши и са стране. Пили су болесници, болничари и болничарке, лекари, комесари, гости сви од реда. По многим болницама приређиваие су праве оргије тако да су морали чак из централиог санитета долазити и растурати весела друштва. Уз алкохол било је и других још недостојнијих ствари за болнице. Против свих тих злоупотреба ми улажемо енергичан протест и жељу да се то више не понавља. А неће се понављати ако се алкохолу једном за свагда затворе врата.

Ако све досадање имамо на уму, показало се и утврдило и у овоме рату, да је алкохол са-мо штете наносио. Он је утицао штетно на дисциплину, здравље, исход операција, углед и достојанство појединаца и целе војске.

Завршавам тврђењем да је рат једно од нај-већих зала, који разорава и уништава не само животе и материјална добра, већ и многе тешко стечене културне и моралне тековине, али рат удружен с алкохолизмом зло је коме нема равна у свету.

Ми антиалкохоличари као културни радници у име хуманитета и морала, ако нисмо у стању да отклонимо ратове, који су некад преко нужни, морамо се трудити свом силом да бар уклонимо алкохолизам и у миру као и у рату, те да бар једно зло умањимо.

Ово је предавање изашло у П—12 бр. Трезвности од 1913. год. одакле је и прештампано.

На немачком језику је штампано у *ШегтаИона/е Мона/ззскгф 71. В. V*). А. Вабер у свесци за децембар 1913, и на француском језику у листу Аозипапсе бр. 16. од 6. септембра 1913. год.

По нарочитом позиву швајцарског *одбора за научне курсеве* из алкохолног питања читао је предавач 19. септем. 1913. ово предавање с приказом слика у 51. Оаллеп-у (Швајцарска) а по позиву Велике Мађарске Ложе Гут-темплерског Реда такођер је одржано исто предавање на немачком језику у Б. *Пеити* 29. нов. 1913. год. у великој Лојдовој дворани.

После овога предавања на Миланском конгресу учествовали су у дебати генерал лекар Евалт (Лондон) и проф. Д-р А. Форел (Швајцарска) и предложени да се ово предавање преведе на све европске језике и да се употреби као књижица за пропаганду у војскама.

Издања Трезвености

<i>Гут-темплерски ред</i> , Д-р М. Х. Поповић	20 п. д.
<i>Клони се пића</i> • • • „	10 -50 н
<i>Два предавана из алкохологије</i> Д-р М. Ђ. Поповић • • •	30 ! 20 „
(аа Савезнике) ; • • • • •	20 !
<i>Школа и алкохолно питање</i> од П. М. Илића • • •	40 ;
<i>Етика и алкохолизам</i> од Т. Масарика • • • • •	20 I
<i>Нови живот</i> припов. превод. ■ М. П. Илића	20 Лб
<i>Извори дегенерације</i> Г. Бунге.....	5
<i>Алкохолно питање</i> „ „	4—*
<i>Разне карте са сликама</i> комад • '!'«.....	20 и
100 ком • • •	2 60 10
<i>Партитуре</i> аа: Ја сам четник и Химна Трезвене Мladeжи •	„ 20 Лб
<i>Алкохол криминалитет и право</i> Д-р М. Костић	10 .
<i>Алкохол и дијете</i> Д-р Гундрум	10 .
<i>Алкохол « Св. Писмо</i> Д-р Ролер	2 круне
<i>Свештенство и борба против алкохола</i> од свештеника Б. Јо.	120 „ 3.-,
кановића •	10 „
<i>Нови нараштај</i> лист за сузбијање опијних пића Загреб.	10 -3.-
уредник Н. Ђурић. За Савезнике годишње	* 30
<i>Савезник</i> за 1910/11/12 год. у меком повезу	„ *
<i>Трезвеност</i> за 1910 год. и 1911 19'8/14	10 *
<i>Трезвеност је понос мој</i> од Н. Ђурића	60 „
<i>Алкохолизам* на жељезници</i> Д-р В. Ж. Ђорђевић	40 „
<i>Четник</i> Д-р М. Ђ. Поповић повезано	1 H »
<i>Писма мојој удајој кћери</i> Д-р Либе	20 „
<i>О Колери</i> Д-р М. Ђ. Поповић за „	20 „
<i>О умном раду</i> В. Ј. Кујачић • ■ '••	20 „
<i>Лектика и алкохолизам</i> В. Ј. Кујачић	20 „
<i>О алкох. у Србији</i> Д-р М. Ђ. Поповић (распродато)	20 „
<i>Туберкулоза и алкохол</i> „ „	25
<i>О гитедњи</i> Дим. Ј. Стојановић учит.	40
<i>Алкохол и омладина</i> Дим. Ј. Стојановић учит.	20
<i>Зидна таблица: Пијаница у лудници</i> • • • • 1	30
„ „ Алкохол је отров	30
<i>Пут срећи</i> прича од Хенела, превод М. Смиљанића	50
<i>На клану</i> читанчица аа омладину од П. М. Илића • • •	
<i>О моралном здрављу</i> од Д-р М. Ђ. Поповића	
<i>Прква у служби</i> отаџбини од Боже Ј. Јокановића свешт.	